

GLAZBENE RADIONICE U ETNOGRAFSKOME MUZEJU ZAGREB

Nematerijalna kulturna baština

ŽELJKA JELAVIĆ

Etnografski muzej Zagreb, Zagreb
zjelavic@emz.hr

Definicija muzeja Međunarodnog savjeta za muzeje (ICOM-a) ističe da je muzej neprofitna institucija u službi društva i njegova razvoja koja sabire, istražuje, čuva i komunicira materijalnu i nematerijalnu kulturnu baštinu. Dijelove nematerijalne baštine osim različitih znanja i vještina, usmene književnosti, izvedbenih umjetnosti, rituala ili tradicijskih obrta čine svakako i instrumenti i glazba. Obilježje je nematerijalne baštine prijenos s generacije na generaciju, dopunjavanje i obogaćivanje interpretacijama i novim kreacijama. Za ljude, stvaraoce, to je poveznica s prošlošću, dokaz postojanja i trajanja, dio njihova identiteta.

Važnost nematerijalne baštine prepoznao je i UNESCO te je u Parizu 2003. godine usvojena *Konvencija o zaštiti nematerijalne kulturne baštine* s osnovnom idejom da se očuvaju još uvijek žive tradicije važne za kulturu pojedine zajednice, a kojima je suvremeni način života svojevrsna prijetnja. Upravo kulturna raznolikost predstavlja bogatstvo pa je treba poticati bez obzira je li riječ o aktivnostima pojedinca ili većih od-

nosno manjih zajednica. Za očekivati je da se tijekom procesa osvještavanja i razvijanja osjećaja pripadanja i „trajanja“ za vlastitu baštinu kod nositelja kulture razvija također osjećaj poštovanja kulturnih različitosti i tradicija drugih.

ULOGA MUZEJA U OČUVANJU NEMATERIJALNE KULTURNE BAŠTINE

Osim što prikuplja, istražuje i interpretira materijalne predmete, muzej bi trebao sakupljati i raznovrsnu dokumentaciju o nematerijalnoj, neopipljivoj baštini te je znanstvenom metodologijom istraživati u širem kulturnom kontekstu. Zadaća je dakle suvremenog muzeja razviti holistički, sveobuhvatni, „totalni“ pristup izučavanja pojedinih fenomena – kako navodi Lidija Nikočević, ravnateljica Etnografskog muzeja Istre koja se u nas najviše bavi odnosom muzeja i nematerijalne baštine. To bi značilo da je uz muzeološko istraživanje samog predmeta primjerice glazbenog instrumenta, folklorističke analize pjevanja ili svirke potrebno i etnološko tumačenje kulturnog konteksta. Ova posljednja dimenzija nije konstanta muzejskoga rada kada je riječ o nematerijalnoj baštini pa Nikočević s time u vezi dalje ističe: „Možda je upravo činjenica da je izostanak šireg, znanstvenog pristupa pridonio slabljenju pozicije etnografskih muzeja u novije doba. Naime, oni su svojedobno bili istraživački centri, u kojima je stasalo više znamenitih ličnosti utkanih danas u povijest etnologije”.

Dodatno, usložnjavanju problematike treba pridodati činjenicu da se među etnolozima i kulturnim antropolozima vodi rasprava o odnosima tradicije, bašti-

ne, i kulture¹. Neki se zalažu za poimanje tradicije kao kategorije povezane isključivo s lokalnim zajednicama dok se na baštinu gleda kao na širi pojam konstruiran radi potreba urbane publike. Nikočević stoga upozorava da je za određenje onoga što se smatra baštinom bitno uzeti u obzir odnose moći: tko donosi odluke i na kojim pozicijama se nalazi. “Kroz baštinu se ogleda država, odnosno ono što je imenovano baštinom pokazuje kako se pojedine nacije žele vidjeti.”

Uz dokumentiranje i proučavanje nematerijalne baštine muzej ima i drugih mogućnosti zaštite i održavanja živim pojedinih aspekata nematerijalne kulture. Riječ je o učenju, a učenje o kulturi također je jedna od bitnih odrednica muzeja. Ono što razlikuje učenje u muzeju od onoga unutar obrazovnog sustava jest to što je ono vrlo često nenamjerno, a kada posjetitelji svjesno biraju pojedine programe kako bi naučili neke nove vještine i stekli nova znanja tada je učenje povezano s osjećajem ugone i zabave.

No prije no što predstavim glazbene radionice kao dio edukativnih programa Etnografskog muzeja, nekoliko riječi treba reći o zbirci tradicijskih glazbala i o izložbama.

ZBIRKA GLAZBALA

Kada je o glazbi i glazbalima riječ, valja primijetiti da je od samog početka djelovanja Etnografskog muzeja Zagreb postojala jasna ideja o prožetosti i nedjeljivosti materijalne i nematerijalne kulture pa je pored zbirka glazbala, nedu-

go nakon osnutka muzeja 1919. godine, osnovan *Odsjek za pučku muziku* koji je djelovao od 1921. do 1948. godine.

Zbirka glazbala broji oko 600 predmeta, a posebno je vrijedan dio zbirke od 59 glazbala koja je između 1857. i 1886. godine prikupio Franjo Ksaver Kuhač. Kako u nedavno izdanom katalogu zbirke navodi viša kustosica Željka Petrović Osmak: „Svoju je privatnu Zbirku Kuhač 1886. godine prodao Hrvatskome glazbenom zavodu koji ju je dao na pohranu Etnografskom muzeju nakon njegova osnutka. (...) Ona je vlasništvo Hrvatskoga glazbenog zavoda, trajno pohranjeno u Etnografskom muzeju od 1920. godine.“

Božidar Širola je uz Milovana Gavazzija osnivač *Odsjeka za pučku muziku*, njegov voditelj i prvi kustos zbirke. Njega je naslijedio Vinko Žganec u razdoblju od 1945. do 1948. godine kada Odsjek postaje dijelom Zavoda za istraživanje folkloru, danas Instituta za etnologiju i folkloristiku. Tada se zapravo sav znanstveni interes za proučavanje glazbe kao dijela nematerijalne kulture seli izvan muzeja, a na posljedice takve odluke ukazala je Lidija Nikočević². Zbirku po dolasku u Muzej 1970- tih godina 20. stoljeća preuzima Mirjana Randić, da bi je nakon odlaska u mirovinu naslijedila Željka Petrović Osmak 2012. godine.

IZLOŽBE O GLAZBALIMA I GLAZBI

Posljednjih deset godina u Etnografskom je muzeju održano nekoliko izložbi koje su prezentirale glazbala i glazbu, a tije-

¹ Raspravu o prijeporima i diskusiju o odnosu nematerijalne kulture i baštine pogledati u časopisu *Etnološka tribina* vol. 42., br. 35 (2012).

² Budući da rasprava o razlozima i posljedicama preustroja nadilazi svrhu ovoga rada, o istome neće biti detaljnije elaboracije u ovome tekstu.

Slika 1. Radionica Stjepana Večkovića za učenike osnovne škole „Vjetar koji dodiruje trstiku“. Fototeka EMZ-a.

kom toga razdoblja kontinuirano su se održavale i glazbene radionice.

Etnomuzikolog Krešimir Galin autor je izložbe „Titraji života“ koja je gostovala u Muzeju 2003. godine. Viša kustosica Zvezdana Antoš realizirala je izložbu „Tamburica – simbol identiteta?“ 2006. godine, u okviru muzejske-edukativne akcije povodom Međunarodnog dana muzeja nazvane „Zvuk, ton, glas“. Iste godine u jesen, u Berlinu je u Muzeju europskih kultura postavila izložbu „Glazba i identiteti“ u okviru manifestacije „Duge noći berlinskih muzeja“. Zemaljski muzej iz Sarajeva gostovao je s izložbom „Sviram kako pjesma kazuje – tradicijska glazbala Bosne i Hercegovine“ 2008. godine, a 2011. godine Iris Biškupić Bašić realizirala je izložbu „Hrvatska nematerijalna baština na UNESCO-ovim listama“.

GLAZBENE RADIONICE

Kao mjesta učenja, muzeji nam nude mogućnost učenja i razumijevanja vlastite prošlosti, povezivanja sa sadašnjosti u kojoj živimo, razumijevanja tuđih i dalekih kultura, te povezivanja i prožimanja kultura. Glazba je univerzalan jezik pa je to upoznavanje tim lakše.

U Etnografskom se muzeju glazbene radionice organiziraju za različite dobne skupine: djecu predškolske dobi, učenike osnovnih i srednjih škola te odrasle. Namijenjene su kako organiziranim skupinama tako i individualnim posjetiteljima koji se odazovu na poziv za sudjelovanjem. Neke su se održale jednokratno povodom održavanja izložbe, dok su druge dio stalne ponude edukativnih radionica za koje poveznicu nalazimo u stalnome postavu.

Slika 2. Djembe radionica za učenike, voditelj Sam Bushara. Fototeka EMZ-a.

Slika 3. Djembe radionica za djecu vrtičkog uzrasta, voditelj Nenad Kovačić. Fototeka EMZ-a.

Slika 4. Didgeridoo radionica za učenike, voditelj Svemir Vranko. Fototeka EMZ-a.

Naime, prije same radionice korisnici razgledaju stalni postav uz vodstvo muzejske pedagoginje fokusirajući se na glazbene instrumente izložene u dijelu postava svjetskih kultura, odnosno dijelu postava nacionalne kulture ovisno o tipu radionice.

Trajanje radionica za djecu uobičajeno je 60 minuta, dok su radionice namijenjene odraslima bile duljeg trajanja pa su se najčešće odvijale tijekom dva dana vikenda.

Za učenike osnovnoškolskog uzrasta organizira se radionica „Vjetar koji dodiruje trstiku,“ koju je osmislio i vodi glazbenik iz ansambla Lado, Stjepan Večković. U radionici se korisnici upoznaju s tradicijskim puhaćim instrumentima, od

najjednostavnijih jednocjevnih sviralica do diplica i gajdi³. (slika 1)

U bubnjarskoj radionici učenici upoznaju ritmove i način sviranja *djembe* bubnja koji potječe iz zapadnog dijela Afrike. Radionice su do sada vodili glazbenici Sam Bushara, Svemir Vranko i Nenad Kovačić. Posljednji glazbenik, i sam svirač više različitih instrumenata, radionice je dodatno obogatio predstavljajući niz drugih afričkih instrumenata. (slika 2 i 3)

Svemir Vranko također svira i australski instrument *didgeridoo*, šuplju cijev koja zahtijeva poseban način kružnog disanja da bi se proizveo zvuk. Na te se radioni-

³ Kratak film o ovoj radionici možete pogledati na www.emz.hr

Slika 5. Didgeridoo radionica za učenike, voditelj Svemir Vranko. Fototeka EMZ-a.

ce⁴ ponekad nastavljaju likovne u kojima se kartonski tuljci, koji inače služe za namatanje tkanina, oslikavaju motivima australskih slika na kori eukaliptusova drveta. (slika 4 i 5)

Za odrasle su se također organizirale *djembe*-radionice u suradnji s organizacijama i inicijativama civilnog društva koje su pozivale *djembe*-majstore iz zapadne Afrike poput Sega Sidibe ili Adama Drame. (slika 6 i 7)

Održavanje gostujuće izložbe “Sviram kako pjesma kazuje – tradicijska glazbala Bosne i Hercegovine” bilo je povodom radionicama *sevdalinka* koje je za grupu

mladih žena vodila Lidija Dokuzović⁵. One su nastavile vježbati i nakon što je izložba zatvorena te se tijekom vremena njihov interes proširio na hrvatske glazbene tradicije kao i na tradicijsku glazbu Makedonije i Švedske. Tako je na primjer Dario Marušić, glazbenik i etnomuzikolog, održao radionicu istarskoga dvoglasnog ženskog pjevanja u netemperiranim intervalima. S pjesmama i instrumentalnom glazbom iz makedonske baštine upoznali su se sudionici dviju radionica koje su vodili Gabrijele Januševska i Aleksandar Jovevski, dok je švedske tradicijske pjesme polaznice učio pjevati Alan Skrobe. (Slika 8 i 9)

⁴ Kratak film o ovoj radionici možete pogledati na www.emz.hr

⁵ Iz ovih je radionica kasnije nastao ljubiteljima zbornice glazbe poznat zbor Čipkice.

Slika 6. Djembe radionica za odrasle. Fototeka EMZ-a.

Slika 7. Djembe radionica za odrasle – voditelj Segá Sidibe. Fototeka EMZ-a.

Slika 8. Radionica švedske tradicijske glazbe - voditelj Alan Skrobe. Fototeka EMZ-a.

Slika 9. Radionica makedonske tradicijske glazbe – voditeljica Gabrijela Januševska. Fototeka EMZ-a.

Djeci i odraslima ove su radionice pružile uvid ne samo u hrvatske glazbene tradicijske izričaje već su im omogućile stjecanje uvida u druge kulture. Za najmlađe je naraštaje napose, ali jednako i za odrasle, važno razvijanje suosjećanja prema ljudima u tim drugačijim kulturama, k tomu i pripadnicima druge rase. Na osobnoj razini, zajedničko muziciranje osim poticanja kreativnosti sigurno pridonosi osjećaju sigurnosti u javnim nastupima i razvijanju samopoštovanja kod djece.

Nadalje, glazbene radionice mogu poboljšati vještine, timski rad i disciplinu. Da bi neka melodija mogla zvuči dobro, svi svirači ili pjevači moraju raditi zajedno, skladno prema jednom cilju – dobroj izvedbi. Upravo se osobnim angažmanom pri sudjelovanju u takvim radionicama najbolje osvještava što je to baština i kako se ona mijenja.

LITERATURA

Nikočević, Lidija. „Nematerijalni aspekti kulturne baštine i njihovo mjesto u muzejima. Pogled etnologa“. *Informatica museologica* 34 (3-4) 2003., str. 61 - 69.

Petrović Osmak, Željka. Zbirka glazbala. Zagreb: Etnografski muzej, 2014.

MUSIC WORKSHOPS AT THE ETHNOGRAPHIC MUSEUM ZAGREB

Music workshops at the Ethnographic Museum Zagreb are part of educational programmes on which visitors are introduced to traditional music as a form of intangible cultural heritage. These workshops are related to the permanent display of musical instruments from Africa and Australia representing world culture. In addition, participants get to know a part of the Croatian musical tradition. The aim of this paper is to present music workshops attended by users of different ages.